

דברים שעד עתה היו עבורו בבחינת "חוקים", דברים שאינם ניתנים להבנה; מעתה הוא מייחס, איפוא, את התואר "חוקים" לרעיונות נשגבים ועמוקים עוד יותר, שאותם עדיין אין הוא מסוגל להבין.

ומכאן, שככל שאדם מוסיף לעמול ולהתאמץ בלימוד התורה – כך מתקדם מושג ה"חוקים" בתודעתו ומתייחס לערכים ורעיונות נעלים ונשגבים יותר.

אוצר החכמה

וזהו "אם בחוקותי תלכו – שתהיו עמלים בתורה": העמל והיגיעה בלימוד התורה מביאים את האדם לידי התקדמות והתעלות בנושא ה"חוקים", העניינים בתורה שאינם ניתנים להבנה.

(לקוטי שיחות ח"ג ע' 1012 ואילך)

דברי יוסף

ו

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם (כו, ד)

אוצר החכמה

"בעתם – בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת, כגון: בלילי שבתות" (רש"י)

ביטוי דומה מופיע גם בפרשת "והיה אם שמוע" שבפרשת עקב¹⁰ – "ונתתי מטר ארצכם בעתו"; ושם מפרש רש"י את הדברים בדרך שונה במקצת: "בעתו – בלילות, שלא יטריחו אתכם; דבר אחר, בעתו – בלילי שבתות, שהכל מצויין בבתיהם".

והדברים דורשים ביאור: מדוע בפרשתנו מסתפק רש"י בפירוש "בלילי שבתות"¹¹, ואילו בפרשת עקב הוא מביא לכל-לראש פירוש אחר ("בלילות" בכלל), ואילו הפירוש "בלילי שבתות" מובא כפירוש שני בלבד?

10. יא, יג-יד.

11. יש לציין, שבמדרשים (ויקרא רבה פל"ה, י) מובא גם בפרשתנו הפירוש שהכוונה היא ללילות ככלל (ולא רק ל"לילי שבתות").

^{אוצר החכמה}

ההסבר לכך נעוץ בהבדל מרכזי בין שתי הברכות – הברכה שבפרשתנו והברכה שבפרשת עקב: בפרשת עקב נאמר "ונתתי מטר ארצכם", כלומר שהברכה מופנית לארץ; ואילו בפרשתנו נאמר "ונתתי גשמיכם", כלומר שהברכה מיועדת לבני-ישראל עצמם.

ומכאן נובע גם הבדל במשמעות המלה "בעתם" (או "בעתו"):

המטר שבפרשת עקב הוא "מטר ארצכם", מטר המיועד לארץ; ולכן גם פירוש המלה "בעתו" הוא – הזמן הטוב ביותר לירידת גשמים מנקודת המבט של עבודת האדמה. ולכן מפרש רש"י (כפירוש עיקרי) שהכוונה היא לכך שהגשמים ירדו "בלילות"¹² – בשעות שבהן בלאו-הכי אין עוסקים בעבודת האדמה, כדי למנוע את הטורח הכרוך בעבודת האדמה תוך-כדי ירידת גשם ("שלא יטריחו אתכם").

^{יב"ח}

פרשתנו, לעומת זאת, עוסקת ב"גשמיכם" – גשמים המיועדים לבני-ישראל עצמם; ולכן גם פירוש המלה "בעתם" הוא – הזמן הטוב ביותר לירידת גשמים מנקודת מבטם של בני-ישראל. ולכן מפרש רש"י שהכוונה כאן היא לזמן שבו הגשמים גורמים להפרעה המועטת ביותר – "בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת, כגון בלילי שבתות".

^{אוצר החכמה}

ויש לבאר את הסיבה להבדל זה בין שתי הברכות:

הברכה שבפרשת עקב – "ונתתי מטר ארצכם בעתו" – באה כשכר על קיום המצוות ברמה הבסיסית וההכרחית, על-פי "שורת הדין" (וכדברי רש"י שם: "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי"); ולכן גם הברכה עצמה מוגבלת בהתאם לדרך הטבע – "מטר ארצכם", בהתאם לצרכיה הטבעיים של האדמה.

וכאשר מדובר בברכה שאינה חורגת מדרכי הטבע – לא ניתן להסתפק

12. אם-כי, בגלל קשיים שונים בפירוש זה, אין רש"י מסתפק בו, אלא מביא גם (כפירוש נוסף) את הפירוש שהכוונה היא ל"לילי שבתות" (וראה שם המאור שבתורה לספר דברים ע' קלו-קלז).

בגשמים היורדים פעם בשבוע בלבד, שכן מדרך הטבע יש צורך בגשמים תכופים יותר; הברכה היא, איפוא, בכך שהגשמים ירדו בשעות הלילה בלבד, כדי שלא להקשות על עבודת האדמה יתר על המידה.

לעומת זאת, הברכה שבפרשתנו – "ונתתי גשמיכם בעתם" – באה כשכר על לימוד התורה וקיום המצוות ברמה שמעבר לנדרש ("אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה")¹³; ולכן גם הברכה עצמה אינה מוגבלת בהגבלות טבעיות כלשהן, אלא היא מספקת את מלוא צרכיהם של בני-ישראל ("גשמיכם"), גם כאלה שקצרה ידו של הטבע מלספק.

במצב על-טבעי שכזה ניתן להסתפק אפילו בגשמים היורדים פעם בשבוע בלבד כדי להצמיח יכול בשפע; ולכן הגשמים יורדים רק "בלילי שבתות" ("בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת"), כדי להקטין ככל האפשר את ההפרעה לסדר היום של בני-ישראל.

(לקוטי שיחות ח"ט ע' 115 ואילך)

ז

וְנָתַתִּי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם (כו, ד)

"בעתם – בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת, כגון: בלילי שבתות" (רש"י)

יש לפרש בדרך הדרוש:

ידוע¹⁴, שהמלה "גשמיכם" היא גם מלשון גשמיות, והיא רומזת לכלל השפע הגשמי שאנו מקבלים מהקב"ה;

ועל כך היא הבטחתו של הקב"ה "ונתתי גשמיכם בעתם", "בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת": אמנם הקב"ה מעניק לבני-ישראל שפע של טוב גשמי, אך הוא עושה זאת באופן שהשפע הגשמי לא יפריע

13. לעיל פסוק ג ובפרש"י. וראה לעיל ביאור ג.

14. ראה רמב"ן כאן; כתר שם טוב סימן רו.

ומכיוון שבליעתו של קורח לא היתה "בקרב כל ישראל" – אין מקום להזכירה כאן.

(שיחת ש"פ ראה תשכ"ו)

הרב הרב
אברהם יהושע
אברהם יהושע

כא

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתֶּם תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם
בְּעֵתוֹ (יא, יג-יד)

"ונתתי מטר ארצכם – עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי.
בעיתו – בלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר: בעיתו – בלילי שבתות
שהכל מצויין בבתיהם" (רש"י)

הקשו המפרשים: מה מחדש רש"י מעבר לדברים המפורשים בכתוב
– שבמקרה שבני-ישראל ישמעו למצוותיו של הקב"ה יעניק להם הקב"ה
את כל הדרוש להם?⁸⁸

ויש לבאר, שכוונת רש"י היא להסביר את ההבדל בלשון הכתוב בין
הברכה שבפרשתנו לברכה שבפרשת בחוקותי⁸⁹: בפרשתנו נאמר "ונתתי

88. הרא"ם מפרש, שכוונת רש"י היא להסביר את הסיבה לכך שבפרשתנו מופיעה ברכה
זו בפירוט ("ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירושך ויצהרך,
ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת"), ואילו בפרשת בחוקותי (כו, ד) היא
מופיעה בקיצור רב ("ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו").
וכדי להסביר זאת מפרש רש"י שהברכה כאן היא אכן גדולה ומלאה יותר, שכן מדובר
במקרה שבני-ישראל עשו את כל הנדרש מהם במלואו ("עשיתם מה שעליכם"), בדרגה
נעלית יותר מזו שבה מדובר בפרשת בחוקותי.

אולם פירוש זה של הרא"ם אינו תואם את דברי רש"י עצמו בפרשת בחוקותי, על
המלים "ועץ השדה יתן פריו", שגם אילנות סרק ייתנו פריים – ברכה על-טבעית לגמרי,
שהיא ללא ספק נעלית יותר מהברכה שעליה מדובר בפרשתנו. [וכך הקשה גם בבאר
בשדה כאן: "מה שכתב הרא"ם בזה הוא תמוה, דאין ספק דהברכות הכתובות בפרשת
בחוקותי הם רבים וגדולים מאלה הכתובים כאן"].

89. כו. ד.

מטר ארצכם", כלומר שהברכה מופנית לארץ; ואילו בפרשת בחוקותי נאמר "ונתתי גשמיכם", כלומר שהברכה מיועדת לבני־ישראל עצמם⁹⁰.

אוצר החכמה

ועל כך מפרש רש"י, שהסיבה להבדל זה היא משום שכל אחת משתי הפרשיות עוסקת ברמה שונה של קיום המצוות:

הברכה שבפרשתנו – "ונתתי מטר ארצכם בעתו" – באה כשכר על קיום המצוות ברמה הבסיסית וההכרחית, על-פי "שורת הדין": "עשיתם מה שעליכם – אף אני אעשה מה שעלי". ולכן גם הברכה עצמה מוגבלת בהתאם לדרך הטבע – "מטר ארצכם", בהתאם לצרכיה הטבעיים של האדמה.

לעומת זאת, הברכה שבפרשת בחוקותי – "ונתתי גשמיכם בעתם" – באה כשכר על לימוד התורה וקיום המצוות ברמה שמעבר לנדרש (כדברי רש"י שם⁹¹: "אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה")⁹²; ולכן גם הברכה עצמה אינה מוגבלת בהגבלות טבעיות, אלא היא מספקת את מלוא צרכיהם של בני-ישראל ("גשמיכם"), גם כאלה שקצרה ידו של הטבע מלספק.

לפי הסבר זה נוכל להבין הבדל נוסף בין שתי הפרשיות:

על המלה "בעתו" שבפרשתנו מביא רש"י שני פירושים – (א) "בלילות, שלא יטריחו אתכם"; (ב) "בלילי שבתות, שהכל מצויין בבתיהם".

על המלה "בעתם" שבפרשת בחוקותי, לעומת זאת, מביא רש"י פירוש

90. וראה המאור שבתורה לספר ויקרא ע' ת-תב.

91. בחוקותי כו, ג.

92. וראה המאור שבתורה לספר ויקרא ע' שצז.

אחד בלבד – "בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת, כגון בלילי שבתות" (בדומה לפירוש השני בפרשתנו)⁹³.

וגם הבדל זה יובן לפי ההסבר האמור:

המטר שבפרשתנו הוא "מטר אדצכם", מטר המיועד לארץ; ולכן גם פירוש המלה "בעתו" הוא – הזמן הטוב ביותר לירידת גשמים מנקודת ההסתכלות של עבודת האדמה. ולכן מפרש רש"י (כפירוש עיקרי) שהכוונה היא לכך שהגשמים ירדו "בלילות"⁹⁴ – בשעות שבהן בלאו-הכי אין עוסקים בעבודת האדמה, כדי למנוע את הטורח הכרוך בעבודת האדמה תוך-כדי ירידת גשם ("שלא יטריחו אתכם").

פרשת בחוקותי, לעומת זאת, עוסקת ב"גשמיכם" – גשמים המיועדים לבני-ישראל עצמם; ולכן גם פירוש המלה "בעתם" הוא – הזמן הטוב ביותר לירידת גשמים מנקודת ההסתכלות של בני-ישראל. ולכן מפרש רש"י שם שהכוונה היא לזמן שבו הגשמים גורמים להפרעה המועטת ביותר – "בשעה שאין דרך בני-אדם לצאת, כגון בלילי שבתות".

(לקוטי שיחות ח"ט ע' 115 ואילך)

לפי החסידים

כב

וְלִמְדַתְּם אֶתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם (יא, יט)

"קטן – אביו חייב ללמדו תורה, שנאמר: 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם'" (רמב"ם, תחילת הלכות תלמוד תורה)

בעניין זה – החובה ללמד ילדים קטנים תורה – מתייחדת מצות

⁹³ ההבדל בולט במיוחד בהשוואה לדברי חז"ל: בספרי על הפסוק בפרשתנו מובא רק הפירוש "בלילי שבתות" (ואילו רש"י בפרשתנו מביא זאת כפירוש שני בלבד), ואילו במדרשים על הפסוק בפרשת בחוקותי (תורת כהנים; ויקרא רבה פל"ה, י) הובאו שני הפירושים (בעוד רש"י שם מביא רק את הפירוש "בלילי שבתות").

⁹⁴ אם-כי, בגלל קשיים שונים בפירוש זה (ראה משכיל לדוד), אין רש"י מסתפק בו, אלא מביא גם (כפירוש נוסף) את הפירוש שהכוונה היא ל"לילי שבתות".

מכות אלו – מכת דבר, מכת בכורות (אליה מתייחס הספרי במלים "זו החרב"⁴⁰) ומכת דם?

(ב) מדוע מוזכרות שלוש המכות בסדר שאינו מתאים לסדר התרחשותן בפועל (תחילה מכת דם, אחריה מכת דבר, ולבסוף מכת בכורות)?

ויש לומר, ששלוש מכות אלו מייצגות שלוש דרגות של עונשים שבהם העניש הקב"ה את המצרים – מן הקל אל החמור:

(א) מכת דבר – פגיעה ברכושם של המצרים;

(ב) מכת בכורות (חרב) – פגיעה בגופם של המצרים;

(ג) מכת דם – פגיעה באיליהם של המצרים (כדברי חז"ל⁴¹ שהמצרים היו עובדים את היאור).

⁴² (הגדה של פסח, ע' כה)

יא

הַשְׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל (כו, ח)

"עשינו מה שגזרת עלינו – עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמרת: 'אם בחוקותי תלכו – ונתתי גשמיכם בעתם'" (רש"י)

בסגנון דומה מפרש רש"י את הכתוב בפרשת עקב⁴² "ונתתי מטר ארצכם בעתו": "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי".

אלא שהשוואה בין שני הפירושים מעוררת מספר שאלות:

40. כך מבואר בזבח פסח ובשמחת הרגל (על ההגדה של פסח).

41. שמות רבה פ"ט, ט. ובכ"מ.

42. יא. יד.

(א) מדוע מסתפק רש"י בפרשת עקב באמירה סתמית "עשיתם מה שעליכם", ואילו כאן הוא מדגיש "עשינו מה שגזרת עלינו"?
אמרי"ח 1234567

(ב) מדוע מרחיק רש"י – ברצותו להביא הוכחה להתחייבותו של הקב"ה לספק לבני-ישראל את צורכיהם אם יקיימו את רצונו – עד לכתוב שבפרשת בחוקותי⁴³ "אם בחוקותי תלכו.. ונתתי גשמיכם בעתם"⁴⁴, ואינו מביא את הכתוב בעל אותה המשמעות שבפרשת עקב ("והיה אם שמוע תשמעו.. ונתתי מטר ארצכם בעתו")?

ההסבר לכך טמון בהבדל מרכזי בין שתי הברכות – הברכה "ונתתי מטר ארצכם בעתו" שבפרשת עקב והברכה "ונתתי גשמיכם בעתם" שבפרשת בחוקותי⁴⁵: הברכה שבפרשת עקב באה כשכר על קיום המצוות ברמה הבסיסית וההכרחית, כפי המתחייב על-פי "שורת הדין"; ואילו הברכה שבפרשת בחוקותי באה כשכר על לימוד התורה וקיום המצוות ברמה שמעבר לנדרש (כדברי רש"י שם: "אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה")⁴⁶.

ומכאן נובע גם ההבדל בין פירוש רש"י כאן לפירושו בפרשת עקב:

פרשת עקב עוסקת, כאמור, בקיום התורה והמצוות ברמה הבסיסית בלבד; ולכן שם נוקט רש"י בביטוי "עשיתם מה שעליכם" – קיום המצוות במידה ההכרחית המוטלת על אדם מישראל ותו לא.

הכתוב שבפרשתנו, לעומת זאת, עוסק בקיום המצוות בדרגה נעלית יותר – "עשינו מה שגזרת עלינו", ביטוי שמשמעותו קיום המצוות לא כמעשה חיצוני גרידא, אלא מתוך הכנה נפשית והתבטלות פנימית כלפי

43. כו, ג-ד.

44. ויש להעיר, שעל-אף שפירוש זה של רש"י לקוח מדברי חז"ל (ספרי כאן, מעשר שני פ"ה מי"ג), הרי הזכרת הפסוק "אם בחוקותי תלכו" היא תוספת של רש"י, ואינה מופיעה במקורות אלה (וראה גם דברי דוד כאן).

45. ראה באריכות גם פרשת עקב ביאור כא, וכן בהמאור שבתורה לספר ויקרא ע' תא-תב.

46. וראה בהמאור שבתורה שם שהבדל זה מתבטא גם בכרכות עצמן, ומכאן ההבדל בין שני הביטויים – "ונתתי מטר ארצכם בעתו" לעומת "ונתתי גשמיכם בעתם".

רצונו של הקב"ה (בלשון חז"ל⁴⁷: "גזרה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה").

ולכן מביא על כך רש"י דוקא את הכתוב "אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם" – שכן גם הכינוי "חוקים" (המיוחס בדרך-כלל למצוות שאינן נִיחָנוֹת להסבר הגיוני) מצביע על קיום המצוות מתוך התבטלות וקבלת-עול מלכות שמים (בבחינת "עשינו מה שגזרת עלינו")⁴⁸; זאת בניגוד לכתוב שבפרשת עקב, העוסק (כאמור) בקיום המצוות ברמה הבסיסית בלבד.

(לקוטי שיחות ח"ט ע' 117 ואילך)

יב

הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מִצְוֶיךָ (כו, טז)

"היום הזה ה' אלוקיך מצווך – בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאילו בו ביום נצטווית עליהם" (רש"י)

רעיון זה, בדבר התחדשותם של דברי התורה מדי יום ביומו, מופיע בפירוש רש"י על התורה מספר פעמים, וביניהן: בפרשת יתרו⁴⁹, על הפסוק "ביום הזה באו מדבר סיני"; בפרשת ואתחנן⁵⁰, על הפסוק "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום"; ובכתוב שלפנינו – "היום הזה ה' אלוקיך מצווך".

אך ישנו הבדל בולט בין הניסוחים השונים של עיקרון זה:

בפרשת ואתחנן מפרש רש"י את ההדגשה "היום" כך: "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה, שאין אדם סופנה, אלא כחדשה, שהכל רצין לקראתה".

47. רש"י בתחילת פרשת חוקת. וראה גם פרש"י תולדות כו, ה; אחרי יח, ד; ועוד.

48. וראה המאור שבתורה לספר ויקרא ע' שצח-ת.

49. יט, א.

50. ו, ו.